

Kunnskapsdepartementet

Oslo, 06.10.2016

Høringsuttalelse til Nasjonale retningslinjer for åpen tilgang til forskningsresultater

FFA viser til rapporten "*Nasjonale retningslinjer for åpen tilgang til forskningsresultater*" og til departementets høringsbrev av 5.juli 2016. Vi takker for muligheten til å gi våre vurderinger av anbefalingene i rapporten. FFA støtter i all hovedsak utvalgets anbefaling om syv nasjonale mål og retningslinjer. Vi ønsker innledningsvis å understreke at OA området er i rask utvikling og på dette stadiet i utviklingen av OA, bør nasjonale retningslinjer være fleksible og ikke for detaljerte. Retningslinjene bør av samme grunn evalueres etter for eksempel 3 år.

Vi ønsker å kommentere noen punkter i forslag til retningslinjer som vi mener bør presiseres, ikke minst som forslag til hvordan møte de praktiske hindringene for gjennomføring av retningslinjene. Kommentarene følger nummereringen i de syv retningslinjene i Del 1, supplert med kommentarer til Del 2 Tiltak og forutsetninger og Del 3 Bakgrunn og drøftinger. For å unngå gjentakelse, er kommentarene til Del 2 og 3 knyttet til de enkelte retningslinjene i Del 1.

1. Publisering i gull OA krever nasjonal og overnasjonal tilrettelegging

Vi er enige i at forskning finansiert av offentlige midler som førstevalg skal publiseres i OA tidsskrifter. Vi mener prinsipielt likevel at dette ikke kan være et individuelt ansvar for den enkelte forsker. Forskeren har et legitimt behov for å publisere i de mest anerkjente tidsskriftene og derved ivareta sin egen karriere. Forskerne må derfor gis reelle mulighet for åpen publisering i tidsskrifter med godt rennommé.

Incentiver

FFA støtter ikke innføring av en egen faktor for OA i publiseringsindikatoren nå. Vi mener at det må gjøres mer arbeid før det eventuelt innføres en egen faktor for OA i publiseringsindikatoren. Dersom en slik indikator innføres, blir det i så fall viktig at indikatoren knyttes til institusjonsnivå og ikke anvendes på individnivå, slik også utvalget påpeker. Inntil dagens struktur for OA er vesentlig bedre utbygget, bør dessuten en eventuell premiering av Gull OA legges på et symbolsk nivå og ikke gis tung vektning, til det er dagens infrastruktur for OA for lite utbygget.

FFA mener at nasjonale myndigheter bør etablere en incentivstruktur for de norske forlagene gjennom å inngå avtale om kompensasjon for OA kanaler framfor konvensjonelle tidsskrifter. Vi støtter forslaget om at norske tidsskrifter innen humaniora og samfunnsfag som mottar støtte fra NFR til tidsskriftet, må konvertere til åpen tilgang fra og med 2017.

Kvalitetssikring nasjonalt og internasjonalt

FFA mener at utvikling og tilgjengeliggjøring av OA tidsskrifter med høy kvalitet primært er et nasjonalt og internasjonalt ansvar. Utvalgets forslag om at NSD må ha en sentral rolle i organisering av arbeidet med kvalitetssikring og kanalregister for nasjonale OA tidsskrifter, støttes i prinsippet. Vi

mener likevel at dette arbeidet primært må skje internasjonalt og i regi av DOAJ, som allerede har en funksjon.

Vitenskapelig publisering foregår i en internasjonal kontekst. OA publisering fordrer internasjonalt samarbeid om konsortieavtaler med de store forlagene, for eksempel Big Deals. Samtidig innebærer disse en videreføring av dagens forretningsmodell og "markedsmonopol".

For å stimulere utviklingen av OA kanaler av høy kvalitet, må markedsmakten til forlagene utfordres, og da særlig de de store internasjonale forlagene. FFA vil foreslå at et internasjonalt organ med tyngde gjør en solid gjennomgang og velger ut noen OA tidsskrifter, på ulike fagområder, som en er enig om holder høy kvalitet og er akseptabelt priset, og som anbefales. Det må først defineres et "inkluderingskriterie" (for eksempel Gull OA med APS på akseptabelt nivå). Dette vil sette en standard for publiseringskanaler. Dette kan gjøres ved å etablere et "kanalregister", ev også nivå-delt. Utvalget som gjør kvalitetssorteringen må ha stor tyngde. Det kan for eksempel være en internasjonal faglige komite som nominerer, tilsvarende "publiseringsutvalget" i det norske systemet. Prosessen vil i seg selv forsterke de tidsskriftene som anbefales. Oppmerksomheten må rettes mot å løfte OA tidsskrifter med høy kvalitet, og som utfordrer de store, anerkjente forlagene som priser tidsskriftene sine høyt. DOAJ kan gjerne være organet, ev i samarbeid med et organ i EU-kommisjonen.

I dette avsnittet fokuseres det på OA kanaler av høy kvalitet, mens det i det foregående avsnittet var en diskusjon om nasjonal/internasjonal kvalitetssikring av publiseringskanaler av tilfredsstillende kvalitet. I utgangspunktet er dette to forskjellige problemstillinger, og når det gjelder høy kvalitet er det spesielt viktig med den brede internasjonale aksepten fordi denne vil være selvforsterkende på kvaliteten.

I tillegg bør det norske Publiseringsutvalget og DOAJ arbeide med å sortere ut de tidsskriftene som holder dårlig kvalitet.

2. Publisering i grønn OA kan være nødvendig

På kort sikt mener FFA at grønn OA er den praktisk mulige løsningen for OA publisering. Avhengig av takten og kraften i nasjonale ordninger og overnasjonalt samarbeid, kan grønn OA også være løsningen på mellomlang sikt.

Utvalgets rapport er imidlertid selvmotsigende når det i krav to skriver «Forskere som velger tidsskrift uten åpen tilgang, skal gjøre artikkelen åpent tilgjengelig i et vitenarkiv (såkalt grønn Open Access)» og på side 13 under Akademisk frihet skriver at «Retningslinjene vi foreslår i denne rapporten vår pålegger ikke valg av kanaler med åpen tilgang». Slik dobbeltkommunikasjon er uheldig og svekker OA-arbeidet.

3. Deponering i vitenarkiv

FFA er enig i at deponering i vitenarkiv bør bli en forutsetning for at publikasjonen skal telle i den resultatbaserte omfordelingen, RBO.

Deponering i vitenarkiv er pr i dag ikke praksis i alle forskningsinstitutter og vil kreve at instituttet melder seg inn i feks Brage. Vi mener at det er viktig å få på plass et felles nasjonalt vitenarkiv, at samordning foregår gjennom det og at det finnes en kostnadseffektiv løsning. Et felles nasjonalt vitenarkiv bør ta de praktiske oppgavene med å kartlegge embargo-perioden for tidsskriftet og med å publisere artikkelen straks embargo-perioden er over.

FFA støtter utvalgets forslag om at det utvikles mer brukervennlig funksjonalitet i CRISStin for deponering, også for automatisk deponering av artikler som er publisert i åpne tidsskrifter. Det vil spare forskerne for merarbeid og gi incentiv for OA.

4. Avtaler med forlag

FFA er enig i at avtaler med forlag om elektroniske ressurser, må oppfylle de foreslåtte kriteriene. Vi tror likevel, jfr over, at det krever nasjonale/overnasjonale ressurser for at avtalene skal både muliggjøre åpen tilgang, være transparente og ev være budsjettneøytrale. På sikt er eneste mulighet å utvikle høykvalitets OA-tidsskrifter som utfordrer markedsmakten til forlagene. Dette kan bare gjøres i et bredt internasjonalt samarbeid.

FFA er enig i at det er avgjørende at en kan samarbeide internasjonalt i forhandlinger med de store forlagene. Utvalgets forslag om at forskningsledernivå i institusjonene skal involveres i internasjonale forhandlingsprosesser med de store forlagene, er uklart, men FFA mener det kan være hensiktsmessig at institusjonsnivå på en eller annen måte konsulteres i forhandlinger med forlagene.

5. Forskningsfinansiering og OA

Utvalget forutsetter at det er den publiserende parten som bærer kostnaden med OA publisering. FFA vil igjen påpeke viktigheten av at finansiering av åpen publisering ikke ligger hos den enkelte forsker, det må finnes finansieringsordninger som dekker kostnadene. Vi vil også understreke at OA ikke må føre til merkostnad for forskningsinstitusjonene.

FFA mener det er viktig at offentlige forskningsfinansierende institusjoner dekker eventuelle kostnader med OA publisering. Vi tror ikke, som utvalget, at private eller ideelle organisasjoner som finansierer forskning kan forventes å finansiere publisering av noe omfang med det nivået på APC som fins i mange publiseringskanaler. Det er derfor ikke realistisk med budsjettneøytralitet, slik rapporten anbefaler, og vi vil advare mot å basere finansieringen av OA publisering på det.

FFA støtter utvalgets konklusjon om at så lenge ikke forskningsfinansieringen dekker OA publisering, må kostnadene dekkes av nasjonale eller institusjonelle ordninger. For instituttene del, må dette være nasjonale ordninger. Nivået på instituttene basisbevilgninger ikke gir rom for å etablere egne publiseringsfond.

FFA mener samtidig at utvikling av nye forretningsmodeller vil komme og det er viktig at politikk og løsninger som velges er fleksible og ikke låses til dagens modeller. Det kan tenkes andre forretningsmodeller, som for eksempel at leseren bærer en kostnad, men til en vesentlig lavere pris enn i konvensjonelle tidsskrifter. Et moment i den sammenheng, er at tiltak for å fremme åpen publisering ikke må gi som utilsiktet effekt at forlagenes markedsmakt styrkes ytterligere.

6. og 7. Institusjonenes ansvar

FFA er enig i at de forskningsutførende institusjonene har et ansvar for å etablere egne retningslinjer for OA og legge til rette for at den enkelte forsker kan følge nasjonale og lokale retningslinjer. Nasjonale retningslinjer vil være en god støtte for utvikling eller revidering av institusjonenes retningslinjer. Vi støtter også at opplæring om OA legges inn i PhD-programmene.

FFA mener ikke at den enkelte institusjon, og særlig ikke mindre institusjoner, kan ta ansvar for utvikling av OA publisering. På samme måte som for den enkelte forsker, vil det langt på vei gjelde for forskningsinstituttene at den faglige prisen kan bli høy. Instituttet er avhengig av sin "institutt-CV"

i en internasjonal forskningskontekst og må stimulere til publisering i de mest anerkjente tidsskriftene for å være attraktiv for internasjonalt samarbeid. Dette understreker behovet for overnasjonalt samarbeid for en rask overgang mot gull OA med høy kvalitet, samt en midlertidig aksept for grønn OA.

Vennlig hilsen

Lars Holden
Styreleder FFA

Agnes Landstad
Daglig leder FFA